

Stiftelsen
Allmänna Barnhuset

Åsa Landberg, Carl Göran Svedin
& Linda Jonsson

Det gäller en av fyra

Fakta om barn, sexuella övergrepp och
sexuell exploatering i Sverige 2020–2021.

Förord

Det är viktigt att försöka ta reda på hur vanligt sexuella övergrepp är och sexuell exploatering av barn är. Det ger förutsättningar för att förebygga, skydda och stötta.

Med denna populärversion vill vi på Stiftelsen Allmänna Barnhuset sprida resultatet på de frågor som 3282 elever i år tre på gymnasiet svarat på.

Det är angeläget att alla som arbetar med barn lär sig mer om sexuella övergrepp. Min förhoppning är att denna rapport skapar underlag för diskussioner i olika verksamheter. Genom kunskap kan åtgärder tas för att förebygga och ge de barn som ändå utsätts det skydd, stöd och rehabilitering som de har rätt. Du som läser den här rapporten kan bidra till det arbetet och diskussionerna.

Jag är övertygad om att många vill bidra till en förändring, det kan vi göra vi tillsammans – Det är dags att prata om sexuella övergrepp! För dig som vill veta mer har vi samlat information till barn, vuxna och yrkesverksamma på www.dagsattprataom.se

Cecilia Sjölander
Generalsekreterare
Stiftelsen Allmänna Barnhuset

Stiftelsen
Allmänna Barnhuset

Stiftelsen Allmänna Barnhuset © 2022

Döbelnsgatan 50
113 52 Stockholm

Org.nr: 802000-1072

Tel: +46 8 679 60 78
info@allmannabarnhuset.se
www.allmannabarnhuset.se

ISBN: 978-91-86759-52-0

Utgivningsdatum: Mars 2022

Författare: Åsa Landberg, Carl Göran Svedin & Linda Jonsson

Ansvarig utgivare: Cecilia Sjölander

Illustrationer & layout: Johan Andréasson, Hectornado AB

Publikationen kan laddas ner på: www.allmannabarnhuset.se

Det gäller en av fyra

I undersökningen framgår det tydligt att sexuella övergrepp mot barn har ökat i Sverige sedan den senaste undersökningen som gjordes 2014. I den här undersökningen säger vart fjärde barn att de har varit utsatta för ett sexuellt övergrepp någon gång under uppväxten. Mer än var tredje flicka har varit utsatt.

Inledning

Den här rapporten bygger på en nationell kartläggning om sexuella övergrepp och sexuell exploatering av barn som genomfördes 2020-2021. Stiftelsen Allmänna Barnhuset genomförde kartläggningen på uppdrag av regeringen och i samarbete med forskare från Marie Cederschiöld högskola. Resultaten från kartläggningen finns publicerade i rapporten *Unga, sex och internet efter #metoo*.¹

För att förebygga övergrepp och för att tillgodose barns behov av skydd, stöd och rehabilitering är det viktigt att känna till hur vanligt det är med sexuella övergrepp, hur övergreppen sett ut, vilka förövarna är och vilka barn som utsätts. Samtidigt är sexuella övergrepp mot barn ett svårångat fenomen, det är till sin karaktär något som är tabubelagt och som ofta hålls hemligt. Många gånger är det bara det barn som blivit utsatt och förövaren som känner till vad som hänt.

Eftersom en majoritet av alla sexuella övergrepp inte kommer till myndigheternas kännedom är resultat från anonyma enkäter en väg att få en mer rättvisande bild av hur vanligt det är med övergrepp än vad anmälningar till myndigheter eller domar ger (figur 1). Samtidigt ger det inte en exakt bild, resultaten speglar vad eleverna väljer att svara, och bygger på hur de själva uppfattat situationen. Vissa typer av övergrepp nås inte av frågorna, till exempel övergrepp mot mycket små barn (som inte förstått eller då minnesbilderna bleknat under uppväxten), eller sexuella övergrepp där barnet inte känt sig tvingat utan manipulerats in i en sexuell situation med en vuxen på ett sätt som gör att de uppfattar det som ett frivilligt val.

Barn är alla upp till 18 år.

¹ Svedin, C.G., Landberg, Å., & Jonsson, L. (2021). *Unga, sex och internet efter #metoo – om ungdomars sexualitet och utsatthet för sexuella övergrepp och sexuell exploatering i Sverige 2020/2021*. Stiftelsen Allmänna Barnhuset.

Vår undersökning

Vi har låtit ett nationellt representativt urval av elever i årskurs tre på gymnasiet svara anonymt på en enkät vilket ger en bild av deras erfarenheter av övergrepp under hela uppväxten. Genom att ställa samma frågor som tidigare undersökningar går det att följa utvecklingen över tid och att se om något förändrats. ²

Materialet samlades in under tiden december 2019 till mars 2021. Covid-19-pandemin och stängning av gymnasieskolor gjorde att vi fick ta paus i insamlandet under två perioder. Från början svarade eleverna på en webbenkät i klassrummet, men under våren 2021 fyllde eleverna i enkäten i samband med hemundervisning. Hur vi gått till väga finns beskrivet mer detaljerat i rapporten Unga, sex och internet efter #metoo.

Totalt deltog 3282 elever i undersökningen. Eleverna hade en medelålder på 18,2 år, 55 % var flickor, 44 % var pojkar medan 0,8 % inte tyckte att könsindelningen passade dem. När vi redovisar resultaten uppdelat på kön är elever som inte tycker att könsuppdelningen passar dem endast med när de är fler än tio personer, men de är alltid med när vi redovisar resultatet för alla elever.

FIGUR 1. Förekomst av sexuella övergrepp mot barn. Olika vägar att mäta, en schematisk bild.

² Svedin, C.G., Priebe, G., Wadsby, M., Jonsson, L., & Fredlund, C. (2015). Unga, sex och Internet i en föränderlig värld. Stiftelsen Allmänna Barnhuset, Linköpings universitet och Lunds universitet.

Sexuella övergrepp mot barn

Sexuella övergrepp mot barn är ett brott som ofta leder till mycket lidande och allvarliga risker för både hälsa och välbefinnande hos de barn som utsatts.

Sexuella övergrepp kan bestå av många olika handlingar. Vi frågade om eleverna varit med om att någon övertalat, pressat eller tvingat dem till en rad sexuella handlingar fast de inte ville. Sedan delade vi upp övergreppen i **Penetrerande övergrepp** (oral, vaginal eller anala övergrepp, kan även varit utsatt för kontaktövergrepp och blottning), **Kontaktövergrepp** (kan även varit utsatt för blottning) och **Blottning**.

I de här frågorna fanns inte övergrepp som enbart skett på nätet med.

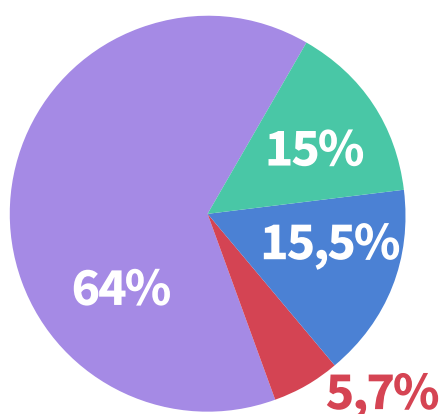
Fråga från enkäten:

Det händer att människor övertalas, pressas eller tvingas till sexuella handlingar som de inte kan värja sig mot. Har du varit utsatt för något av följande mot din vilja?

Hur vanligt var det att barn utsatts för sexuella övergrepp?

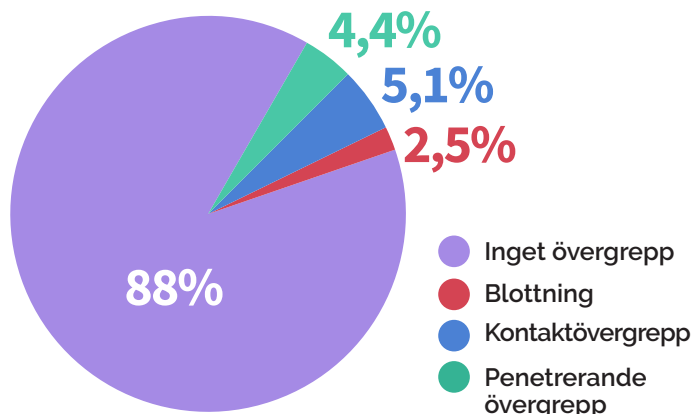
Var fjärde elev (25 %) hade erfarenhet av någon form av de övergrepp vi frågade om under uppväxten. Det var mer än tre gånger så vanligt att flickor var utsatta för övergrepp än att pojkar var det. Bland flickorna hade 36 % varit utsatta för övergrepp, bland pojkarna hade 12 % varit utsatta och bland de elever som inte tyckte att könsindelningen passade dem hade 31 % varit utsatta (figur 2 & 3).

Flickors utsatthet för sexuella övergrepp

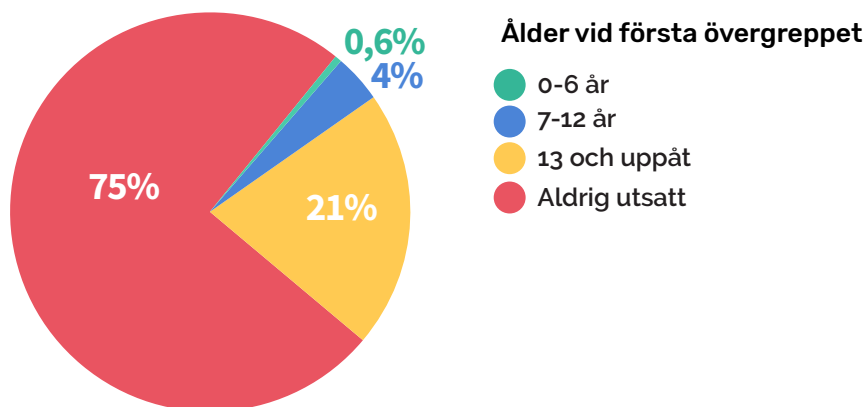
FIGUR 2. Baserat på 1 804 svar.

Pojkars utsatthet för sexuella övergrepp

FIGUR 3. Baserat på 1 452 svar.

De flesta som var utsatta för övergrepp utsattes första gången under tonåren, 0,6 % av alla elever uppgav att de utsattes första gången när de var 0-6 år, 4 % utsattes första gången när de var 7-12 år och 21 % när de var över 13 år (figur 4).

FIGUR 4. Baserat på 3242 svar.

De elever som utsatts för sexuella övergrepp hade 39 % varit utsatta vid ett tillfälle, 40 % hade varit utsatta 2-5 gånger och 21 % hade varit utsatta fler än fem gånger.

Var tionde elev hade varit med om att övergreppen fotograferats eller filmats, och 18 % av de utsatta svarade att de inte visste om övergreppen filmats eller fotograferats.

Vem var förövare?

De elever som hade varit utsatta för övergrepp fick en följdfråga som handlade om vem som utsatt dem vid det första övergreppet.³ De flesta elever som varit utsatta för övergrepp hade utsatts av någon de kände och det vanligaste var att det var en flickvän/ pojkvän eller en annan jämnårig som var ansvarig för övergreppen.

Ansvarig för det första övergreppet:	
Någon för dig känd person	73%
Annan jämnårig du kände	35%
Pojkvän/flickvän	19%
Förälder/styvförälder	13%
Vuxen vän/bekant	3,4%
Annan släkting	2,3%
Syskon	1,1%
Lärare	0,7%
Idrottsledare	0,5%
Familjehemsförälder	0,1%
Okänd person	30%
Någon du lärt känna över nätet	12%

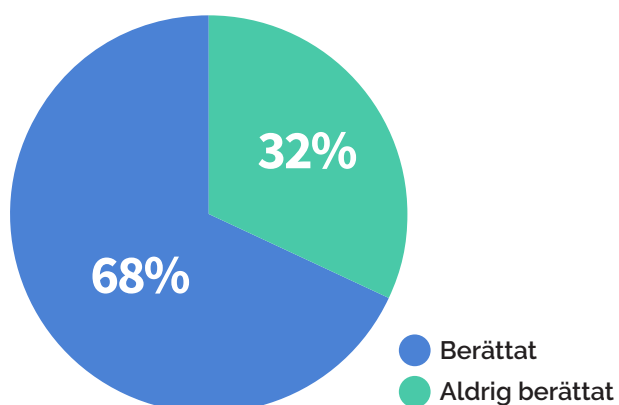
³ Den som var mest aktiv om flera personer varit inblandade.

Det allra vanligaste var att en man eller pojke var den som var ansvarig för övergreppet, 86 % av alla utsatta elever hade utsatts av en man/pojke och 14 % av en kvinna/flicka vid det första övergreppet. När en flicka var den som var utsatt var det i 98 % av fallen en man/pojke som var ansvarig. När det var en pojke som var utsatt var det däremot oftast en kvinna/flicka som var ansvarig, 38 % av pojkarna var utsatta av en man/pojke och 62 % av en kvinna/flicka.

Vem berättade de för?

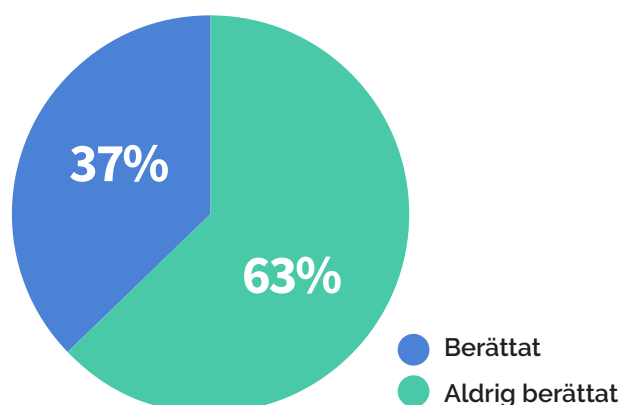
Det var betydligt vanligare att utsatta flickor berättade om sina upplevelser av sexuella övergrepp för någon än att pojkar gjorde det. De flesta flickor som utsatts för övergrepp hade berättat för någon, men de flesta pojkar hade hållit erfarenheterna för sig själva (figur 5 & 6).

Andel flickor som berättat om övergrepp

FIGUR 5. Baserat på 652 svar.

Andel pojkar som berättat om övergrepp

FIGUR 6. Baserat på 174 svar.

De elever som hade berättat för någon hade oftast anförtrott sig åt en jämnårig. Berättelserna om övergrepp hölls i hög utsträckning inom familj eller vänskapskrets.

De elever som utsatts för övergrepp hade anförtrott sig åt:	
Jämnårig vän	48%
Flickvän/pojkvän	20%
Syskon	13%
Mamma	21%
Pappa	13%
Vuxen släkting eller vän	6%
Vuxen professionell	14%
Frivilligorganisation	1,8%
Community eller chattstöd online	0,7%

En stor majoritet av eleverna berättade att de övergrepp de utsatts för inte anmälts till myndigheterna, 4,3 % av de utsatta eleverna svarade att övergreppen anmälts till socialtjänsten och 7,4 % att de anmälts till polisen.

Vilket bemötande fick de när de berättade?

De elever som svarat att de berättat om sexuella övergrepp för någon fick följdfrågor om hur deras berättelse tagits emot. De flesta upplevde att omgivningen lyssnat eller trott på dem, men det fanns också elever som inte kände sig väl bemötta.

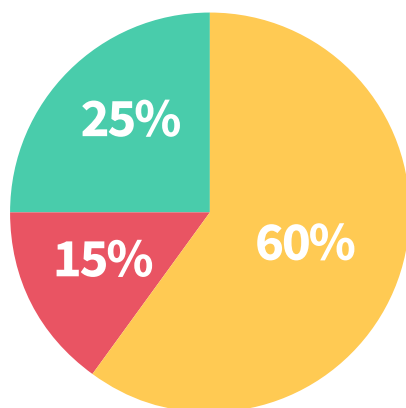
Upplevelser om hur berättelsen om övergrepp tagits emot:	
Blivit trodd	76%
Blivit lyssnad på	70%
Blivit ifrågasatt	28%
Utsatt för ryktesspridning eller skitsnack	16%
Blivit hotad på grund av det jag berättade	6%

Att berätta skyddade inte alltid från fortsatta övergrepp, 11 % hade blivit utsatta igen av samma person efter det att de berättat.

Det var vanligare att flickor upplevde att de blivit lyssnade till än att pojkar gjorde det. Det var också vanligare att flickor upplevde att de blivit trodda än att pojkar gjorde det. Pojkar svarade däremot oftare att de blivit hotade på grund av det de berättat än flickor.

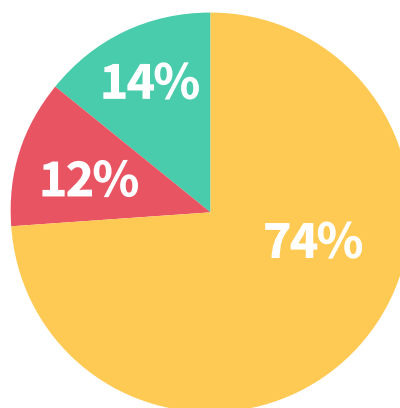
Hur eleverna blivit bemötta efter att de berättat kan påverka om de önskar att de berättat tidigare eller om de ångrar att de berättat. De flesta som berättat om övergrepp var nöjda med det, det var vanligare att elever önskade att de berättat tidigare än att de ångrade att de berättat (figur 7 & 8).

Andel elever som önskar att de berättat tidigare

FIGUR 7. Baserat på 514 svar.

Andel elever som ångrar att de berättat

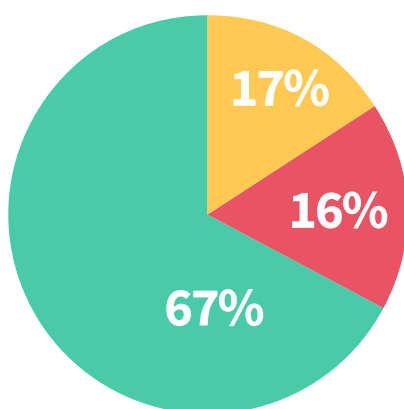
FIGUR 8. Baserat på 514 svar.

Hur många har haft kontakt med professionella och hur nöjda är de?

De flesta elever som utsatts för sexuella övergrepp hade inte haft någon kontakt med professionella, det var bara 14 % av de som utsatts som hade berättat om övergreppen för någon professionell. Se tabell på sida 9.

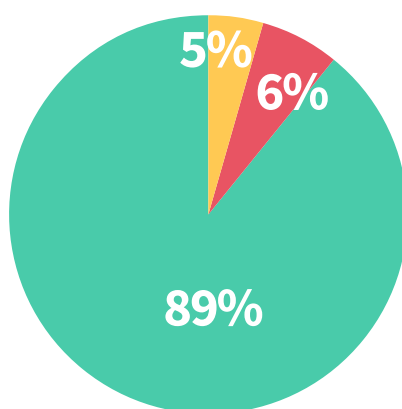
En stor majoritet av både flickor och pojkar svarade att de inte behövt stöd eller hjälp av professionella på grund av de övergrepp de varit med om. Det fanns fler elever som tyckte att de behövt stöd eller hjälp men inte hade sökt än det fanns elever som sökt hjälp. Det fanns skillnader mellan könen. Fler flickor upplevde att de behövde stöd och hade sökt det (figur 9 & 10).

Professionellt stöd efter övergrepp, flickor

FIGUR 9. Baserat på 653 svar.

Professionellt stöd efter övergrepp, pojkar

FIGUR 10. Baserat på 174 svar.

De elever som hade sökt hjälp fick även skatta hur nöjda de var med kontakterna de haft.

Andel elever som var nöjda med kontakten:	
Privat psykolog/psykoterapeut	60%
Ungdomsmottagning	58%
BUP	51%
Skolhälsovård	47%
Polis	35%
Socialtjänst	20%

De instanser som flest var missnöjda med var polisen och socialtjänsten. Av de elever som hade sökt hjälp hos polisen var 54 % uttalat missnöjda. Av de elever som sökt hjälp hos socialtjänsten var 47 % uttalat missnöjda.

Enkätsvaren visar inte *varför* eleverna som sökt professionellt stöd var nöjda eller missnöjda.

Det är troligt att elever har väldigt olika förväntningar när de söker samtalsstöd och när de söker hjälp och stöd hos polis eller socialtjänst. Det gör att andelen elever som är nöjda med olika kontakter inte är helt jämförbara.

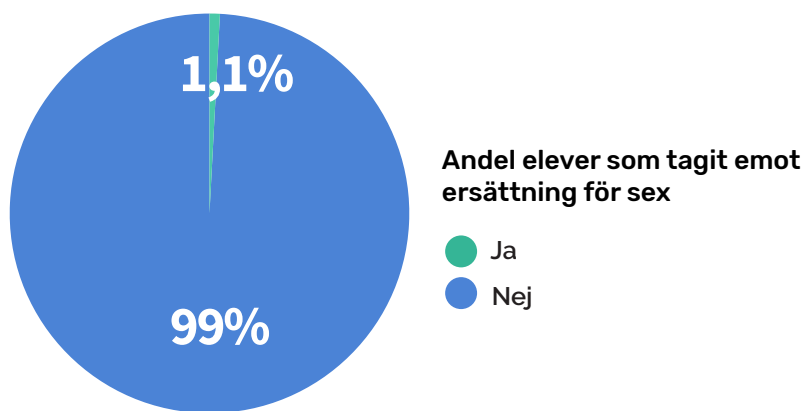
Sexuell exploatering av barn – barn som fått ersättning för sex

I Sverige är köp av sexuella tjänster kriminaliserade sedan 1999. Det är köparen, inte den som tar emot ersättning som begår ett brott. När ett barn under arton år utsätts för sexuell exploatering genom att förmås ta emot ersättning för sex är det än mer allvarligt. I den här undersökningen skriver vi om elever som säljer sex eller fått ersättning för sex. Att vi väljer att skriva så är inte för att förringa det ansvar som ligger hos den som köper sex eller att lägga ansvaret på barnet, det refererar helt enkelt till hur frågan i undersökningen är ställd.

Hur vanligt var det att barn fått ersättning för sex?

Sammanlagt 37 elever (1,1 %) svarade ja på frågan Har du någon gång sålt sexuella tjänster? (figur 11). En större andel av flickorna än av pojkarna svarade ja, men skillnaden var inte signifikant. Det var en person av de som inte tyckte att könsindelningen passade dem som svarade ja.

Genomsnittsåldern för det första tillfället de fått ersättning för sex var 15,7 år.

FIGUR 11. Baserat på 3256 svar.

Ungefär en fjärdedel av de elever som tagit emot ersättning för sex hade gjort det vid ett tillfälle, hälften hade tagit emot ersättning två till fem gånger och den resterande fjärdedelen vid mer än fem tillfällen.

De handlingar som eleverna fått ersättning för varierade. Det vanligaste var att visa sitt könsorgan för någon, att onanera åt någon, att ha oralsex, vaginalsex eller analsex samt att låta sig fotograferas eller filmas naken. Elever hade också fått ersättning för att bli fotograferade eller filmade i sexuella situationer.

Den vanligaste typen av ersättning för sex var pengar följt av alkohol/cigaretter eller droger.

Typ av ersättning som eleverna fått:	
Pengar	65%
Alkohol, cigaretter	27%
Droger	19%
Aktiviteter	16%
Mat, boende	14%
Gemenskap, tillhörighet	14%
Elektronik	8,1%
Andra saker	5,4%
Modelljobb	5,4%
Annat	8,1%

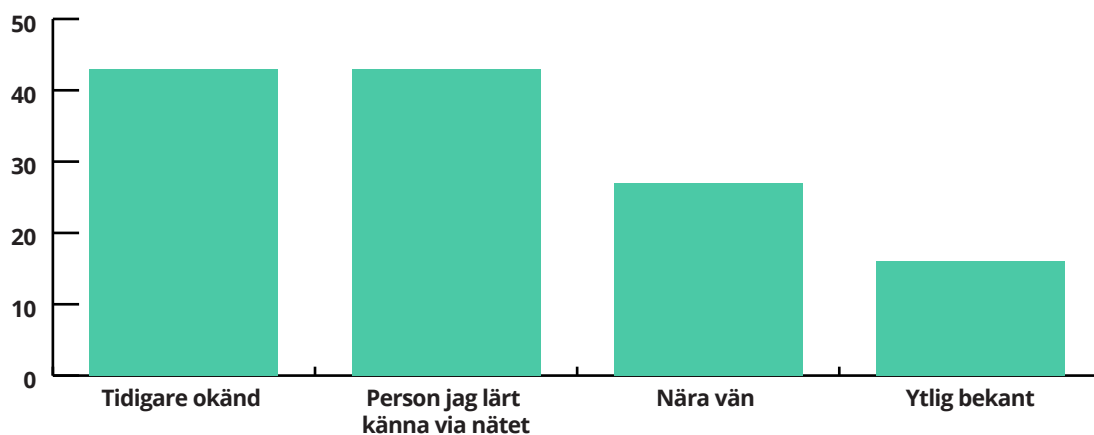
Vilka var sexköparna?

Köparna var oftast personer i åldern mellan 15 till 25 år, det vill säga andra barn eller unga personer. Tre elever hade tagit emot ersättning för sex från barn under 15 år.

En majoritet av de elever som hade sålt sex uppgav att köparna var män eller pojkar, det gällde 84 %. När sexköparen var en flicka/kvinna var det en pojke de köpt sex av i de flesta fall.

Det vanligaste var att sexköparen var någon helt okänd eller någon som eleverna lärt känna via nätet, men det förekom också att det var någon de kände (figur 12).

Relation till de personer som elever sålt sex till

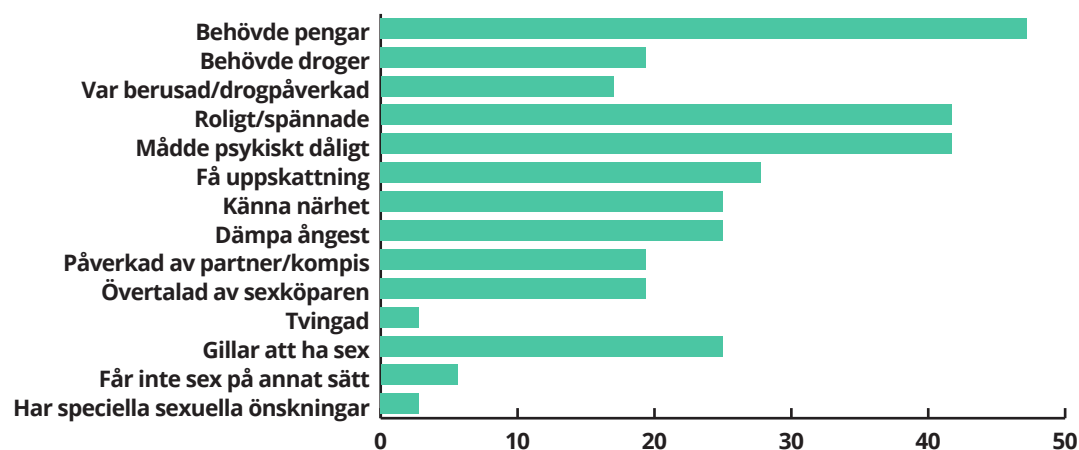
FIGUR 12. Baserat på 37 svar.

Vad berättade unga själva om varför de tagit emot ersättning för sex?

Forskning visar att skälen till att ta emot ersättning för sex är komplicerade och att det ofta finns många olika faktorer som samverkar. De elever som tagit emot ersättning för sex fick en fråga om varför de gjort det. De kunde kryssa i flera svar. Det vanligaste var behov av pengar, närmare hälften angav det som ett skäl.

Skälen kunde också vara känslomässiga och lika många svarade att de sålt sex för att det var roligt/spännande som att de gjort det för att de mådde psykiskt dåligt (figur 13).

Anledningar till att sälja sex %

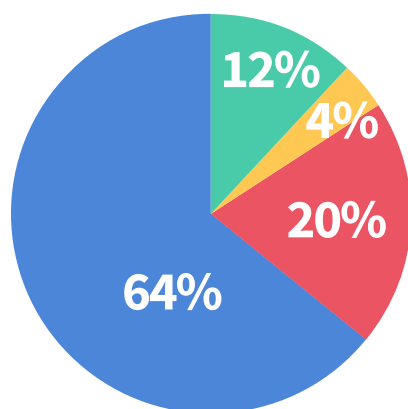
FIGUR 13. Baserat på 36 svar.

Något som är väldigt tydligt är att en stor andel av de unga som tagit emot ersättning för sex har varit utsatta för sexuella övergrepp, det gäller 88 % av flickorna och 36 % av pojkarna (figur 14 & 15).

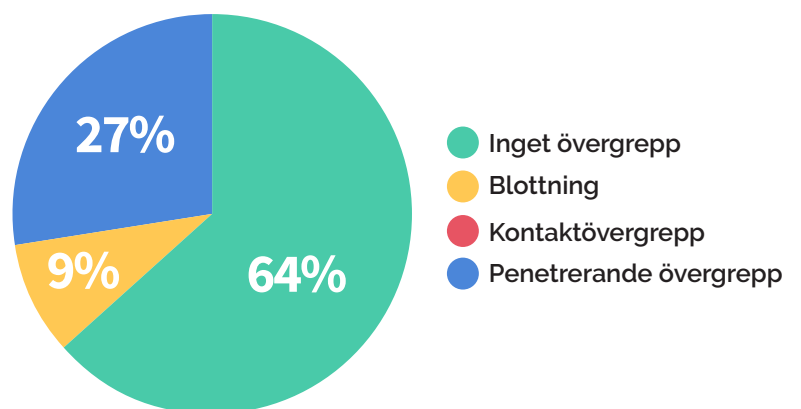

Flickor som tagit emot ersättning för sex - utsatthet för sexuella övergrepp

FIGUR 14. Baserat på 25 svar.

Pojkar som tagit emot ersättning för sex - utsatthet för sexuella övergrepp

FIGUR 15. Baserat på 11 svar.

Oavsett vilka skäl som ungdomarna själva ser till att de tagit emot ersättning för sex så skulle det aldrig ha hänt utan att någon annan utnyttjat dem.

Avklädda bilder, sex och sexuella övergrepp på nätet

De flesta barn och unga tillbringar mycket av sin tid på nätet. De kan umgås, titta på film, lyssna på musik, spela spel, köpa och sälja saker eller leta fakta. Det händer både bra och dåliga saker på nätet, precis som i livet utanför nätet. Även sexuella övergrepp kan ske på nätet.

Många unga skickar avklädda bilder eller filmer via nätet - precis som vuxna kan göra! När unga skickar avklädda bilder på nätet är det ofta frivilligt och det behöver inte leda till något negativt. Men det finns en risk för att den som tar emot bilderna använder dem för att skada eller sprider dem vidare. En del barn och unga blir också pressade eller tvingade att skicka bilder.

Hur vanligt var det att barn skickat avklädda bilder på nätet?

Eleverna fick svara på om de någon gång hade skickat en avklädd bild eller film på nätet. De flesta hade aldrig gjort det. Fler flickor än pojkar hade skickat bilder, men det var allra vanligast bland de elever som inte tyckte att könsindelningen passade dem.

Andel som skickat avklädda bilder/filmer på nätet:	
Flickor	43%
Pojkar	29%
Könsindelningen passar inte	46%

Det var 5 % som hade lagt ut bilder på nätet.⁴ Det var lika vanligt bland flickor och pojkar.

Vem skickade de avklädda bilder till?

Det vanligaste var att skicka avklädda bilder eller filmer till någon de kände, framförallt till någon de var tillsammans med.

Eleverna hade skickat bilderna/filmerna till:	
En partner	75%
Någon jag känner	28%
Någon jag lärt känna på nätet	28%
Någon okänd	7%
En vuxen jag känner	2%

⁴ När någon lägger ut en bild/film har alla som har tillgång sajten tillgång till den. När någon skickar en bild väljer de ut en eller flera personer som kan se det de skickar (även om dessa i sin tur kan skicka bilden vidare).

Varför hade de skickat avklädda bilder?

De som skickat avklädda bilder eller filmer fick svara på varför de gjort det. Det vanligaste skälet var att det var kul och spännande.

Skäl till att skicka avklädda bilder/filmer:	
Kul/spännande	79%
Min partner bad om det	32%
Få kommentarer om hur jag såg ut	22%
För att må bättre	11%
Hotad eller tvingad	4%

Flickor skickade betydligt oftare bilder för att få kommentarer på hur de såg ut och hade oftare känt sig hotade eller tvingade att skicka bilder än pojkar.

Hur vanligt var det att unga som skickat avklädda bilder tvingas eller pressas till sex?

Av de unga som skickat avklädda bilder på nätet hade 20 % också haft sex på nätet med någon de lärt känna där. Det var vanligast bland de som inte tyckte att könsindelningen passade dem och vanligare bland pojkar än flickor.

Sex på nätet kunde handla om att chatta om sex, skicka avklädda bilder, visa sig naken eller onanera i webcam eller att ha sex med en annan person i webcam. Av de 233 ungdomar som hade haft sex på nätet svarade 64 elever att de känt sig övertalade, pressade eller tvingade. Det var vanligare att flickor blev utsatta på det här sättet än att pojkar blev det.

Det fanns ett samband mellan övergrepp på och utanför nätet, av de som utsatts för övergrepp på nätet hade 69 % också varit utsatta för någon form av sexuellt övergrepp utanför nätet.

Hur vanligt var det att vuxna kontaktat barn i sexuellt syfte på nätet?

Eleverna fick svara på om de blivit kontaktade i sexuellt syfte innan 15 års ålder av en person som var minst 5 år äldre. Det var vanligare att flickor blivit kontaktade på det sättet än att pojkar blivit det, men det allra vanligaste var att de som inte tyckte att könsindelningen passade dem hade blivit kontaktade av vuxna i sexuellt syfte.

Andel som kontaktats av vuxna i sexuellt syfte:	
Flickor	38%
Pojkar	11%
Könsindelningen passar inte	44%

Det vanligaste var att de kontaktats av en man, särskilt vad gäller flickor. Det var bara några få flickor som kontaktats av kvinnor, medan pojkar hade kontaktats av kvinnor i en fjärdedel eller mer av fallen (beroende på vad kontakten handlade om).⁵

⁵ När barn kontaktas på nätet så utgår de ofta ifrån vad den andra personen uppger för kön.

Unga som ser på porr

Porr kan vara bilder eller filmer på avklädda människor och människor som har sex med varandra eller med sig själva.

Hur vanligt var det att unga sett på porr?

De flesta elever svarade att de någon gång tittat på porr, men det var vanligare att pojkar och elever som inte tycker att könsindelningen passar dem gjort det.

Andel som någon gång tittat på porr:	
Flickor	60%
Pojkar	90%
Könsindelningen passar inte	84%

De unga som svarade att de tittat på porr fick frågor om hur ofta de tittat det senaste året.

Majoritet av pojkarna hade tittat någon gång i veckan eller dagligen det sista året medan det vanligaste bland flickorna var att ha tittat 1–2 gånger eller någon gång i månaden. Det var också vanligare att pojkarna tittade på porr längre tid vid varje tillfälle.

Var femte pojke svarade att han tittade på porr i stort sett varje dag.

Vilken typ av porr hade de sett?

De elever som sett på porr någon gång svarade på vilka typer av porr de sett. Flera alternativ kunde kryssas i. Den vanligaste typen av porr som de sett var en vuxen man och en vuxen kvinna som hade sex.

Andel elever som sett olika typer av porr:	
Sex mellan en vuxen man och kvinna	93%
Sex med fler än två personer	44%
Egensex	44%
Sex med personer av samma kön	43%
Sex med våld	13%
Sex med djur	3,3%
Sex med barn	1,2%

De som svarade på enkäten bestämde själva vad de tyckte var sex med våld, olika personer kan definiera det på olika sätt.

Hur tyckte de själva att de påverkats av att se på porr?

Det varierade hur de som sett på porr tyckte att det påverkat dem känslomässigt. De fick ta ställning till en rad alternativ och kunde kryssa i flera. Det vanligaste svaret var att det var upphetsande, ungefär hälften av de som sett porr tyckte det.

Andel som tycker att den porr de sett påverkat dem genom att vara:	
Upphetsande	51%
Spännande	31%
Äckligt	22%
Avtändande	20%
Jag blir nedstämd	10%
Jag blir arg	7%
Likgiltigt	9%

Det var fler pojkar som tyckte att porr de sett var upphetsande eller spännande och fler flickor som tyckte att porr var äckligt eller avtändande. Det var också fler flickor som blivit arga av att se porr.

Andra svarsalternativ handlade mer om hur de tycker att porr påverkat deras kunskap eller deras eget beteende.

Andel som tyckte att dessa påståenden stämde:	
Intressant att se hur man kan göra	30%
Jag har lärt mig saker om hur andra människor ser ut som jag inte visste	26%
Jag har provat sexuella handlingar som jag fått idéer till genom porr	22%
Jag tycker inte den porr jag sett har påverkat mig alls	30%

Det var vanligare att flickor svarade att porren de sett inte påverkat dem alls. Det var vanligare att pojkar svarade att de hade lärt sig saker om hur människor ser ut och att de provat sådant de sett i porr.

En del av eleverna som sett porr hade svårt att låta bli att titta på porr, det gällde 15 % av pojkarna och 5 % av flickorna. Andra hade svårt att sluta när de väl börjat, det gällde 15 % av pojkarna och 4 % av flickorna.

Vad tyckte unga om porr?

Oavsett om de själva sett på porr fick alla elever svara på frågor om vad de anser om porr i allmänhet.

Jag tycker att porr...	
...borde begränsas	46%
...borde förbjudas	20%
...ska vara lätt att få tag på	26%
...är kvinnoförnedrande	45%
...är mansförnedrande	15%
...är underhållande	19%
...är inspirerande	10%
När barn framställs som sexuellt attraktiva kommer fler personer att begå sexuella övergrepp mot barn	55%
Jag tror att porr kan stimulera människors sexliv	44%
Jag tycker att de som medverkar i porr utnyttjas	36%
Porr är ett av de viktigaste sätten för unga att lära sig om sex	12%

Pojkar var generellt mer positiva till porr än flickor. Det var vanligare att de tyckte att porr ska vara lätt att få tag i, att porr var ett av de viktigaste sätten för ungdomar att lära sig om sex och att de trodde att porr kunde stimulera människors sexliv. Det var vanligare att flickor tyckte att porr skulle förbjudas eller begränsas, att porr är kvinnoförnedrande och att de som medverkar i porr utnyttjas. Det var också vanligare att flickor trodde att fler personer kommer att utsätta barn för övergrepp när de framställs som sexuellt attraktiva.

Unga som skadar sig själva

Barn och unga kan skada sig själva på många olika sätt. Det kan till exempel handla om att skära, bränna, bita eller slå sig själv med sår, blåmärken eller smärta till följd. Ofta skiljer man på försök att ta sitt liv och självskadebeteende utan avsikt att ta sitt liv. I den här undersökningen hade 28 % av deltagarna någon gång skadat sig själva. Det var mer än dubbelt så vanligt att flickor skadat sig själva än att pojkar gjort det och allra vanligast var det bland de som inte tyckte att könsindelningen passade dem.

Andel som skadat sig själva med avsikt:	
Flickor	36%
Pojkar	16%
Könsindelningen passar inte	69%

Barn och unga kan också skada sig med sex. Då är det i själva verket en sexpartner som skadar dem, men de söker själva upp situationen i avsikt att bli skadade. Precis som vid annat självskadebeteende var det vanligast bland flickor och bland de som inte tycker att könsindelningen passar dem.

Andel som skadat sig med sex:	
Flickor	8,8%
Pojkar	2,1% ⁶

Medelålder för första gången de skadade sig med sex var 16 år.

Följderna av att skada sig med sex kunde vara allvarliga, 12 % av flickorna och 6,5 % av pojkarna svarade att de hade blivit allvarligt skadade i samband med att de skadat sig med sex.

De flesta som skadat sig med sex hade hållit det för sig själva, 33 % av flickorna och 19 % av pojkarna hade berättat för någon.

De flesta av de som skadat sig med sex hade också erfarenhet av annat självskadebeteende, det gällde 83 % av flickorna och 71 % av pojkarna. De flesta hade också utsatts för sexuella övergrepp, det gällde 82 % av flickorna och 55 % av pojkarna.

Vad berättade unga om varför de skadat sig med sex?

De som svarade att de skadat sig med sex fick också svara på varför de gjort det. De kunde kryssa i flera olika alternativ.

Skäl till att skada sig med sex som unga själva uppger:	
Mådde psykiskt dåligt	78%
Ville dämpa ångest	67%
Ville bli sedd/bekräftad	61%
Ersätta annat självskadebeteende	36%
Vill straffa mig själv	34%
Hantera jobbiga känslor efter sexuella övergrepp	28%
Ville känna smärta	21%
Annat	4,2%

Oavsett vilka skäl som unga uppger för att skada sig med sex så krävs att någon annan går med på att skada dem.

⁶ Tre elever som inte tyckte att könsindelningen passade dem svarade att de skadat sig med sex.

Utsatthet och psykisk hälsa

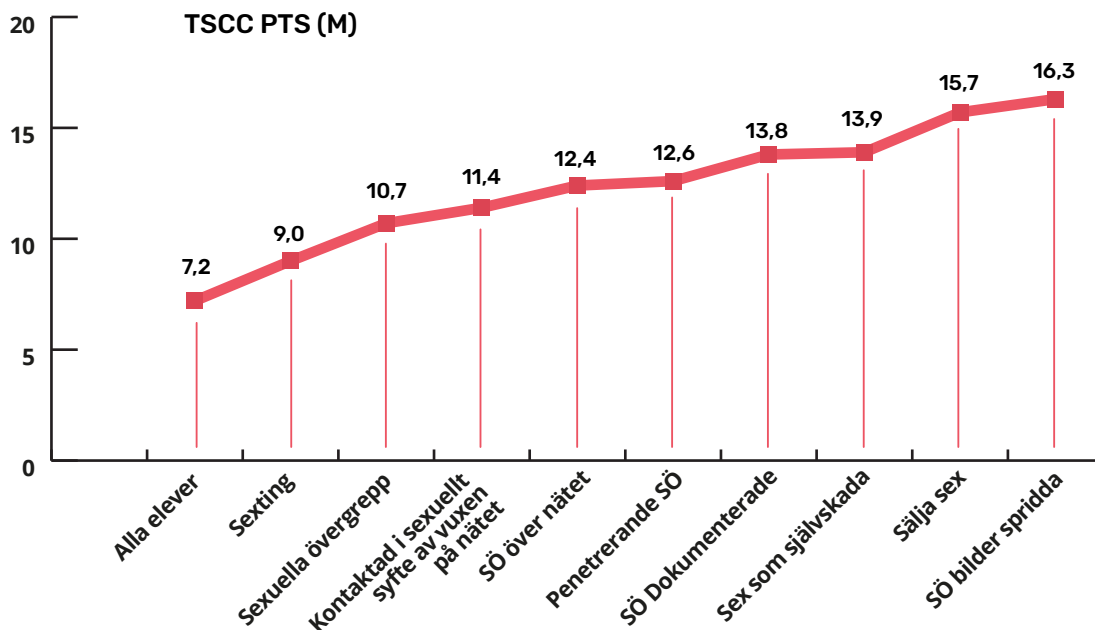
Vi har mätt den psykiska hälsan med Trauma Symptom Checklist for Children (TSCC).⁷ Resultaten visar samband med en signifikant sämre psykisk hälsa inom flera grupper, men vad som är orsak och verkan kan variera.

De elever som utsatts för sexuella övergrepp hade mer symtom på ångest, depression, ilska, posttraumatisk stress, dissociation och sexuella bekymmer. De hade också mer av så kallade kritiska symptom, som är sådana som kräver en fortsatt klinisk utredning om man har kontakt med vården (t.ex. självskadebeteende eller önskan att ta livet av sig).

En sämre psykisk hälsa fanns även hos de som:

- sålt sex
- skadat sig själva (generellt, inte med sex) och de som skadat sig med sex
- sett på porr. Både pojkar och flickor mådde sämre ju mer porr de tittat på under det senaste året.

När vi jämför det medelvärde som elever i olika grupper har på skalan TSCC ser vi vilken typ av utsatthet som innebär mest symptom (figur 16). Elever som har lagt ut avklädda bilder (sexting) har högre medelvärde och därmed mer symptom än elever i allmänhet. Elever som utsatts för sexuella övergrepp mådde än sämre, särskilt de som utsatts för sexuella övergrepp över nätet eller för penetrerande övergrepp. När eleverna varit med om att övergrepp de utsatts för dokumenterats hade de än mer symptom. Allra sämst mådde elever som skadat sig själva med sex, tagit emot ersättning för sex eller varit med om att dokumentation av övergrepp de varit med om spritts.

FIGUR 16. Totalpoäng på TSSC för olika grupper av elever. Ju högre poäng desto sämre mår de.

⁷ Briere, J. (1996). Trauma Symptom Checklist for Children (TSCC): Professional manual. Odessa, FL: Psychological Assessment Resources, Inc.

*Det känns som om ingen tycker om mig
Minns saker jag inte vill komma ihåg
Känner mig ensam
Vill skada mig själv
Skrämmande tankar eller bilder dyker upp i mitt huvud
Känner mig ledsen och olycklig
Försvinner iväg i mina tankar, försöker att inte tänka
Blir rädd helt plötsligt, utan att veta varför
Gråter
Tvättar mig för att jag känner mig smutsig inuti
Känner mig hemskt arg*

Några särskilt sårbara grupper

Alla kan drabbas av sexuella övergrepp och annan utsatthet men det finns en del grupper som är mer drabbade än andra.

Kön

Flickor och de som inte tycker att könsindelningen passar var betydligt mer utsatta för sexuella övergrepp än pojkar. De elever som inte var pojkar:

- var oftare utsatta för sexuella övergrepp
- skadade sig själv oftare (generellt eller med sex)
- hade en sämre psykisk hälsa

Sexuell läggning

De elever som var homosexuella eller bisexuella var oftare utsatta för sexuella övergrepp. Även de elever som var osäkra på sin sexuella läggning eller som svarade att de hade en annan sexuell läggning var oftare utsatta. Elever som inte var heterosexuella:

- var oftare utsatta för sexuella övergrepp
- hade oftare sålt sex
- hade en sämre psykisk hälsa
- oftare erfarenhet av sex som självskada

Funktionsnedsättning eller kronisk sjukdom

Elever med funktionsnedsättning eller kronisk sjukdom:

- var oftare utsatta för sexuella övergrepp
- hade oftare sålt sex än andra elever
- skadade sig oftare med sex

Dubbel utsatthet

En del elever var dubbelt utsatta genom att vara utsatta flera gånger eller för flera olika sorters övergrepp. Det var vanligare att de elever som utsatts för sexuella övergrepp också:

- tagit emot ersättning för sex
- utsatts på nätet
- skadat sig med sex

Kunskap om sexuella övergrepp – efter #metoo

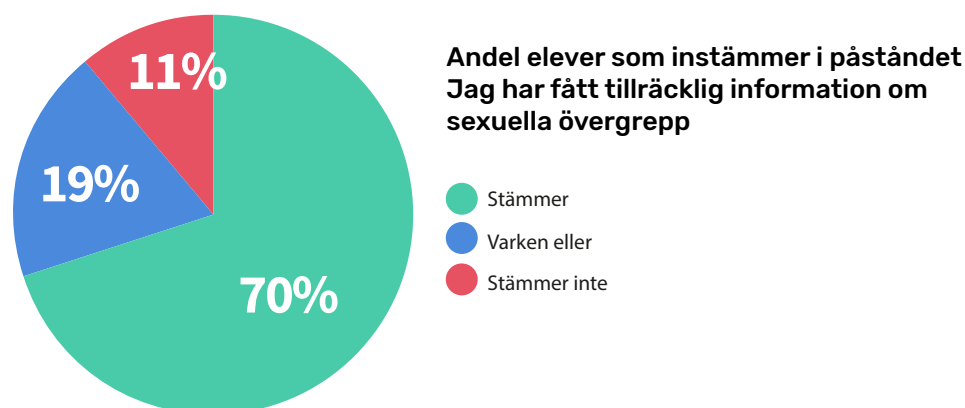
Kunskap om sexuella övergrepp, inklusive kunskap om var man kan få hjälp om man är utsatt kan vara ett sätt att förebygga att barn utsätts. I studien fick eleverna frågor om var de fått information om sexuella övergrepp ifrån och om de tycker att den information de fått är tillräcklig. Eftersom de svarade på frågorna under sista året i gymnasiet säger svaren ingenting om vilken information de fått tidigare under uppväxten.

Varifrån har unga fått kunskap om sexuella övergrepp?

Eleverna hade fått information om sexuella övergrepp från:	
Media	87 %
Skola	65 %
Jämnåriga	62 %
Infosajter	50 %
Föräldrar	45 %
Annat	17 %

Flickor hade oftare fått information via media, jämnåriga och infosajter. Pojkar hade oftare fått information via skolan.

Totalt tyckte 70 % av eleverna att de fått tillräcklig information medan 11 % inte instämde med att de fått tillräcklig information (figur 17). Pojkar tyckte oftare att de fått tillräcklig information än flickor.

FIGUR 17. Baserat på 3282 svar.

Hur har unga påverkats av #metoo?

År 2017 startade #metoo, vilket resulterade i en intensiv mediabevakning och debatt om sexuella övergrepp.

En fjärdedel av eleverna tyckte att #metoo påverkat dem mycket, men det fanns stora skillnader mellan hur pojkar och flickor upplevde att de påverkats av #metoo. Flickorna tyckte att de hade påverkats mer av #metoo på alla områden utom när det gäller att ha blivit rädd för att anklagas för sexuella övergrepp. Här tyckte istället pojkarna att de påverkats mer. En majoritet av flickorna tyckte att de lärt sig mycket att det blivit lättare att prata om sexuella övergrepp och att #metoo påverkat deras syn på övergrepp.

Andel flickor som instämmer i påståenden om #metoo:

Lärt mig mycket	56%
Gjort det lättare att prata om sexuella övergrepp	53%
Påverkat min syn på sexuella övergrepp	52%
Påverkat mig mycket	36%
Påverkat mitt eget beteende	19%
Blivit rädd för att anklagas för sexuella övergrepp	3%

Det påstående som flest pojkar stämde in i var att ha blivit rädd för att anklagas för sexuella övergrepp. Ungefär en fjärdedel av pojkarna tyckte att de lärt sig mycket, att det blivit lättare att prata om sexuella övergrepp och att #metoo påverkat deras syn på sexuella övergrepp.

Andel pojkar som instämmer i påståenden om #metoo:

Blivit rädd för att anklagas för sexuella övergrepp	28%
Gjort det lättare att prata om sexuella övergrepp	26%
Påverkat min syn på sexuella övergrepp	25%
Lärt mig mycket	24%
Påverkat mig mycket	12%
Påverkat mitt eget beteende	10%

De elever som själva utsatts för sexuella övergrepp fick följdfrågan om #metoo och den efterföljande debatten gjort det lättare för dem att berätta om/prata om de övergrepp de själva utsatts för. Var tredje elev tyckte att det var så, men #metoo hade framförallt underlättat för flickor att prata om de övergrepp de utsatts för.

#METOO

Förändringar över tid

Vi har jämfört resultaten från undersökningen med en undersökning från 2014 som ställde samma frågor.⁸

I 2014 års undersökning hade var femte elev utsatts för sexuella övergrepp någon gång under uppväxten. I den här undersökningen var det var fjärde elev. Ökningen gällde främst flickor, och drygt var tredje flicka uppgav att hon hade varit utsatt för ett sexuellt övergrepp under sin uppväxt.

Det finns även andra försämringar i årets resultat.

- En större andel ungdomar än vid förra studien har skickat avklädda bilder eller filmer på sig själva via nätet.
- En större andel av de ungdomar som haft sex via nätet hade känt sig pressade eller tvingade. Ökningen fanns hos bägge könen, men var större för flickorna.
- Det har skett en markant ökning av självskadebeteende.
- Andelen unga som skadat sig med sex har ökat sedan den senaste studien.
- Eleverna skattade över lag sin psykiska hälsa sämre än 2014, försämringen är återigen större för flickor än för pojkar.

Andelen elever som hade sålt sex har däremot legat stabilt under tidsperioden sedan den senaste undersökningen.

Slutord

Det gäller en av fyra!

Vår undersökning visar tydligt att vart fjärde barn har varit utsatt för ett sexuellt övergrepp någon gång under uppväxten. Mer än var tredje flicka har varit utsatt.

Undersökningen visar också att få av de som utsatts kommer i kontakt med professionella och att långtifrån alla är nöjda med de professionella kontakter de haft. Samtidigt är det fler som önskar att de berättat tidigare än som ångrar att de berättat.

En rad försämringar oroar

Det är oroväckande att det blivit sämre på så många områden sedan den senaste undersökningen 2014. Andelen som utsatts för sexuella övergrepp har ökat, liksom andelen som utsatts på en rad andra områden. Självskadebeteenden och psykisk ohälsa har ökat. Det är tydligt att försämringarna främst drabbat flickor.

⁸ Svedin, C.G., Priebe, G., Wadsby, M., Jonsson, L., & Fredlund, C. (2015). *Unga, sex och Internet i en föränderlig värld*. Stiftelsen Allmänna Barnhuset, Linköpings universitet och Lunds universitet.

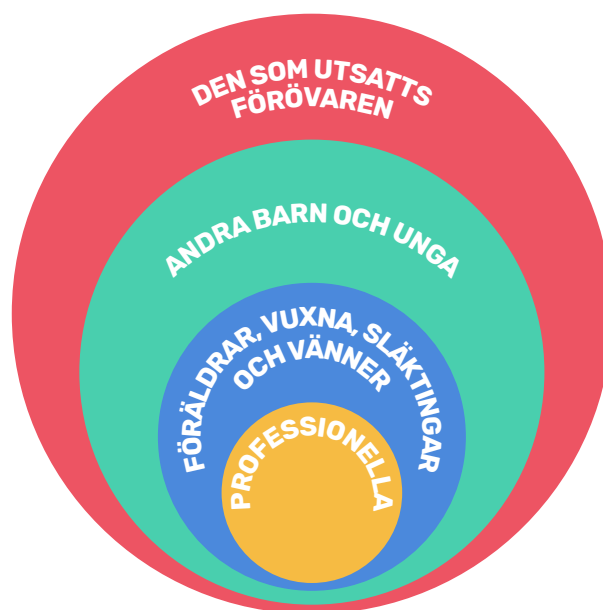
Sedan den förra undersökningen har den nya samtyckeslagstiftningen och #metoo inneburit att sexuella övergrepp fått en stor plats i den allmänna debatten. Eventuellt kan en del av ökningen av sexuella övergrepp handla om att det blivit lättare för ungdomar att definiera det de varit med om som övergrepp och att de därmed kunnat ange det i enkäten. Men, oavsett vad ökningen beror på så är situationen allvarlig och ingenting tyder på att den förbättras.

En annan faktor som kan bidra till försämringarna är covid-19-pandemin och de restriktioner som följt av den. Det gäller till exempel den försämrade psykiska hälsan och ökningen av unga som skadar sig själva.

Sexuella övergrepp behöver förebyggas!

Sexuella övergrepp mot barn är en angelägenhet för alla. När vart fjärde barn (och mer än var tredje flicka) är utsatt så betyder det att alla barn och alla vuxna möter barn med erfarenhet av sexuella övergrepp. Det kan handla om en kompis, en klasskamrat, en granne, en släkting eller någon i familjen, och eftersom så få av dem har kontakt med professionella så behöver alla hjälpa till!

För att barn ska kunna få stöd, skydd och rehabilitering behöver de berätta om övergreppen för andra, men många gånger är det bara den som utsatts och förövaren som känner till vad som hänt. När barn berättar så anförtror de sig först och främst till jämnåriga, vuxna får veta mindre och de professionella känner till ännu färre övergrepp (figur 18). Få elever som utsatts för övergrepp hade sökt hjälp eller stöd hos professionella och en hög andel av de som ändå gjort det var missnöjda.

FIGUR 18. Vem känner till övergreppen? Schematisk bild.

Sexuella övergrepp mot barn skulle inte existera om det inte fanns människor som utnyttjade barn. Insatser för att förebygga övergrepp är viktiga, det handlar om sådant som kan stoppa förövare innan de begår övergrepp men även insatser som skyddar barn från andra som gör dem illa och sådant som gör dem bättre rustade att undvika farliga situationer. Kunskap om sexuella övergrepp är en skyddsfaktor, barn själva och människor omkring dem är behjälpta av information om hur de ska upptäcka övergrepp och hur de kan slå larm. I vår undersökning kände sig sju av tio artonåringar tillräckligt informerad om sexuella övergrepp, och många hade inte fått någon information från till exempel skola eller föräldrar. Istället var det media som var den främsta källan till kunskap.

Det är också viktigt att både vuxna och barn vet hur de bäst kan stötta de barn som är utsatta. Det är oroväckande att så många av de som utsatts inte känt sig väl bemötta av omgivningen, det finns barn som inte känner att andra lyssnat eller trott på dem och som utsatts för ryktesspridning och skitsnack när de berättat.

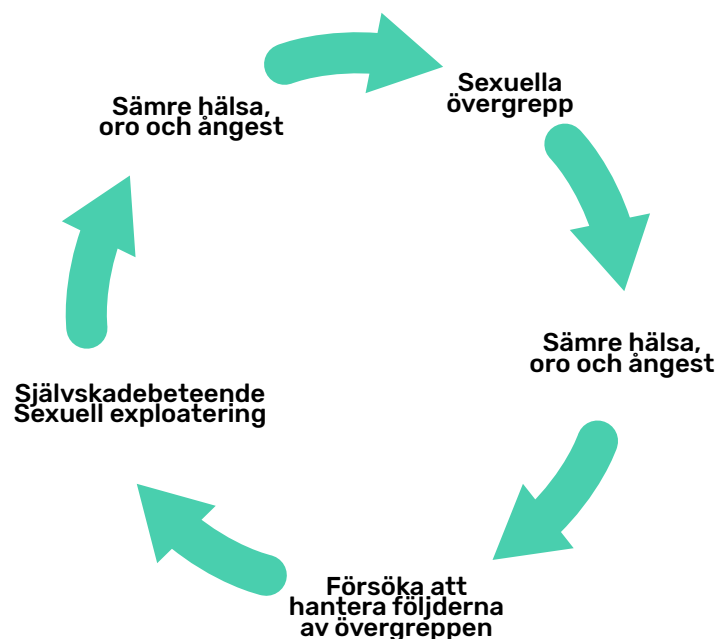
Barn och unga själva är en viktig målgrupp för förebyggande arbete eftersom vetskapen om utsatthet ofta stannar bland barn och unga. Dessutom är en stor andel av förövarna andra barn eller unga.

Vissa grupper är mer utsatta än andra och kan behöva särskild uppmärksamhet, det gäller flickor och unga som inte tycker att könsindelningen passar dem, unga som inte är heterosexuella och barn och unga med funktionsnedsättning.

Det professionella stödet behöver bli bättre!

Det är vanligt att barn utsatts för sexuella övergrepp, men det är ovanligt att de som utsatts får tillgång till professionellt stöd.

En följd av att utsättas för sexuella övergrepp kan vara att utveckla destruktiva beteenden som ett led i försöken att hantera det som hänt. Det gäller inte på något sätt alla som utsatts, men bland de unga som någon gång sålt sex eller som skadade sig med sex var det betydligt vanligare med erfarenheter av sexuella övergrepp än bland andra unga. När barn och unga försöker hantera oro, ångest och psykisk ohälsa som en följd av övergreppen kan det för en del av dem leda till självskadebeteenden eller sexuell exploatering. Det riskerar att öka den psykiska ohälsan och kan även leda till förnyad utsatthet för övergrepp (figur 19). Genom att tidigt fånga upp de barn som utsatts för sexuella övergrepp och erbjuda dem skydd, stöd och rehabilitering kan en sådan utveckling stoppas.

FIGUR 19. En ond cirkel.

Vägen framåt

- Sexuella övergrepp behöver förebyggas!
- Särskilt sårbara grupper behöver uppmärksammas!
- Information om sexuella övergrepp, vart man vänder sig för stöd och hur man kan stötta den som är utsatt behöver spridas till både barn och vuxna!
- Skolan behöver ge återkommande och åldersanpassad information om sexuella övergrepp till alla barn!
- Det behövs lättillgängligt stöd som barn och unga själva kan hitta fram till!
- De professionella insatserna behöver förbättras och utvecklingsarbetet behöver göras tillsammans med barn och unga själva!
- Samverkan mellan många olika instanser behövs för att undvika att barn och unga hamnar mellan stolar, för att uppmärksamma deras totala utsatthet och se till att de får adekvat stöd!

Lyssna, stötta och slå larm!

Om barn berättar att de är utsatta för våld är första steget att lyssna lugnt. Barn som Stiftelsen Allmänna Barnhuset mött berättar att det är jobbigt när vuxna reagerar starkt och blir arga eller ledsna över det de får höra. Vuxna kan behöva hålla tillbaka sina egna reaktioner inför barnet.

Stiftelsen Allmänna Barnhuset har med hjälp av barn och unga skapat webbplatsen www.dagsattprataom.se. De berättar hur de vill bli bemötta av vuxna när de ska berätta om sexuella övergrepp eller om andra svåra saker:

- **Lyssna!**
- **Låt det ta tid, barn måste få berätta i sin egen takt!**
- **Ställ frågor – men inte allt för många...**
- **Var lugn!**
- **Tro på barnen!**

Många gånger räcker det med att den vuxna lyssnar och stöttar. Det kan vara skönt för barn att få höra att det som hänt är fel och att det inte är barnets fel. Den vuxna som får förtroendet kanske inte är den som kan stoppa våldet eller den som ska stötta på sikt. Men hen kan lyssna, stötta i stunden och föra över informationen till andra som föräldrar, socialtjänst eller polis.

Ibland berättar barn om våld som upphört, och som är anmält och utrett. Det kan ändå vara viktigt för dem att få dela det som hänt. Andra gånger berättar de om våld som pågår eller om våld som ännu inte är utrett. Alla vuxna som arbetar med barn är skyldiga att anmäla till socialtjänsten vid misstanke om att barn far illa. Privatpersoner uppmanas att anmäla, men är inte skyldiga att göra det enligt lag.

- **Om du misstänker att ett barn far illa:
Kontakta socialtjänsten!**
- **Om du upptäcker övergrepp som pågår eller om barn är
i akut fara: Ring 112!**
- **Vill du anmäla ett brott till polisen:
Ring 114 14 eller sök upp en polisstation!**

Det gäller en av fyra

Den här skriften ger en kort sammanfattning av resultaten från den fjärde nationella studien på området ungdomars sexualitet och utsatthet för sexuella övergrepp och sexuell exploatering. Ett representativt urval av drygt 3 000 gymnasieelever har fått svara på frågor om sina erfarenheter av sexuella övergrepp och sexuell exploatering under uppväxten. Resultaten i den här skriften bygger på vad eleverna själva har valt att berätta. Undersökningen har genomförts av forskare från Marie Cederschiöld högskola på uppdrag av Stiftelsen Allmänna Barnhuset och har finansierats av regeringen.

I studien uppgav var fjärde elev att de någon gång under sin uppväxt utsatts för någon form av sexuellt övergrepp. Sist undersökningen genomfördes 2014 var det var femte elev. Flickor var betydligt mer utsatta än pojkar, drygt var tredje flicka uppger att hon varit utsatt för övergrepp under sin uppväxt.

Sexuella övergrepp kan och ska förebyggas, och det förebyggande arbetet behöver bygga på kunskaper och fakta.

Författare: Åsa Landberg, Linda Jonsson och Carl Göran Svedin

Stiftelsen
Allmänna Barnhuset

Om Stiftelsen Allmänna Barnhuset. Stiftelsen Allmänna Barnhuset är en statlig stiftelse med uppdrag att stödja metod- och kunskapsutveckling i syfte att stärka barn och ungdomar i socialt utsatta situationer. Vårt arbete utgår från FN:s konvention om barnets rättigheter, barnkonventionen, och fokuserar på att öka kompetensen hos professionella som möter barn, genom att utveckla och sprida kunskap från forskning och praktik. Vi driver egna utvecklingsprojekt, anordnar konferenser och seminarier samt ger ut rapporter i aktuella frågor.

Läs mer om oss på www.allmannabarnhuset.se